

Гуртовикова дружина

Генрі Лоусон

Переклад: Ірина Стешенко

Двокімнатний будиночок збудовано з круглого бервення, обаполів та луб'я, а поміст із дрібних обаполків намощено. Чималенька луб'яна кухня, що з одного боку до будинку притикає, більша за всенький будинок із верандою разом.

Навкруги чагарі — ніде й оком зачепитися, чагарі простяглися аж до небокраю, — це-бо улога місцевість. Ані горбочка на цілу округу. А чагарі оті — то миршаві, потворні дикі яблуньки, та й годі. Ніякого підліска. Нічого немає, що могло б тобі зір звеселити, хіба що жменька темно-зеленої порослі дубочків, що сумно вклякли понад вузеньким, майже висхлим ручайком. Дев'ятнадцять миль до найближчої позначки цивілізації — корчми понад великим шляхом.

Гуртовик, колишній вівчар, погнав кудись вівці. Його дружина та діти самі тут полишилися.

Четверо обшарпаних, кощавих дітей бавляться коло хати. Раптом одне з них кричить:

— Гадюка! Мамо, оно — гадюка!

Виснажена, засмагла від сонця уродженка чагарів вибігає з кухні, підхоплює з землі дитинча, притискає його до лівого клуба і простягає руку до ломаки.

— Де вона?

— Осьдечки! Залізла між дрова! — кричить старше хлоп'я, шибеник із кмітливою мордулькою, років на одинадцять. — Стійте там, мамо! Ось я зараз до неї доберуся. Оступіться! Ось я їй зараз покажу, паскудниці, де раки зимують!

— Томмі, ходи сюди! А ні, то вона тебе вкусить. Ходи сюди цю ж мить! Чуєш, що я тобі кажу, негідна дитино!

Хлоп'я неохоче підходить, тягнучи дрючка, більшого за себе. А тоді кричить, тріумфуючи:

— Ондечки вона повзе — оно, під хату! — і кидається з піднесеним дрючком.

Тієї ж миті великий, чорний, жовтоокий двірний собака, котрий із надзвичайною цікавістю стежив за всім, що відбувається довкола, зривається з ланцюга і кидається за гадюкою. Але собака на якийсь мент припізнюється і пхає свого носа в щілину між обаполками саме в ту мить, як кінчик гадючого хвоста зникає. І майже воднораз хлопчик ляскає дрючком і обдряпує собаці носа. Алігатор і байдужки на теє, він починає рити землю, щоб попід хатину підлізти, але його приборкують нарешті і знову садовлять на ланцюг. Хазяї не можуть ним ризикувати.

Гуртовикова дружина ставить дітей коло собачої халабудки, а сама чатує на гадюку. Вона приносить дві мисочки з молоком і становить їх на землю побіля стінки, щоб спокусити гадюку вилізти з-під хати; але минає година, а гадюка все не вилазить.

Скоро вже й сонце сяде, ще й здалеку чорна хмара наступає. Дітей треба до хати

запровадити. Але вона не хоче впускати їх до господи, — знає-бо, що гадюка там причаїлася і щохвилини може заповзти до хати крізь щілини в помості; отож вона приносить кілька оберемків дров до кухні, а тоді й дітей туди приводить. У кухні помосту немає — певніше, діл є, але земляний — долівка. Тамечки стоїть великий, неоковирно змайстрований стіл посередині. Вона приводить туди дітей і загадує їм на того стола залізти. Це двойко хлопчиків та двойко дівчаток, зовсім манесенькі. Вона дає їм повечеряти, а тоді, доки ще смеркнути не встигло, йде до хати й хапає кілька подушок та ряденець, щомиті чекаючи, що ось-ось тую гадюку побачить або наткнеться на неї рукою. Потім вертає до кухні й стелить на кухняному столі своїм діткам, а сама вмощується коло столу, щоб чатувати цілу ніч.

Раз у раз зиркає вона в куток; тут же таки мається й ломачка, з молоденького дерева ізмайстрована, що лежить наготові на миснику в неї під рукою, а поруч тії ломачки — її кошелік із шитвом та "Журнал для молодих леді". Вона привела до кухні й собаку.

Томмі нізащо не хоче лягати; аж після довгих заперечень, уможуваючись, нарешті, на сон, він заявляє, що однаково не спатиме цілу ніч, а таки гепне тую кляту гадюку.

Мати питається в нього, скільки разів має вона товкти йому, що лаятись не вільно.

Він поклав свого дрючка біля себе — під ряденце, а Джекі протестує:

— Мамцю! Томмі подляпав мене всенького своїм длюцком. Сказіть йому, най його викине!..

Томмі на те:

— Стули губу, ти, пущьверінку гасни...! Ти що, хочеш, щоб тебе вкусила гадюка?

Джекі замовкає.

— Якщо вона тебе вкусить, — каже Томмі по паузі, — ти всенький надмешся, й смердітимеш, і візьмешся червоними, й зеленими, й синіми плямами, аж поки не луснеш. Еге ж так, мамо?

— Годі-бо, не лякай дитини. Спи нарешті, — каже вона.

Двоє меншеньких дітлахів уже сплять, а Джекі з часу до часу скаржиться, що йому "незлуцно". Томмі посувається, щоб дати малому більше місця. Раптом Томмі каже:

— Мамо! Прислухайтеся-бо до тих (епітет) маленьких опосумів. Ох, і скрутив би я їм, поганцям, в'язи, бодай вони пропали!

А Джекі заперечує дрімливо:

— Та вони з нас не кусають, оті маленькі поганці, — бодай вони плопали!

Мати йому:

— Маєш! Я ж тобі казала, що Джекі в тебе лайки навчиться.

А проте мусила всміхнутися на ті хлоп'яткові слова.

Джекі засинає.

Томмі запитує:

— Мамо! А як ви гадаєте, чи вони коли допоможуть виборсатися отому (епітет) кенгуру?

— Господи! Звідки ж я маю знати, дитино? Спи,

— Ви мене розбуркаєте, якщо гадюка вилізе?

— Еге. Спи.

Добирається до півночі. Діти всі послули, а вона сидить коло них тихенько, то шиючи, то читаючи по черзі. Раз по раз обводить вона оком долівку й стіну, що відмежовує кухню від хатини, і тільки-но чує яке шамотіння, ту ж мить хапається за ломаку.

І знялася враз громовиця та й ударила на хаші вітром, а той, провіваючи крізь щілини в обаполових стінах, загрожує загасити їй свічку. Вона становить свічку на мисник, у затишку, і примощує коло неї часописа, щоб застувати світло. І раз у раз, тільки-но блисне грімниця, щілини поміж обаполами спалахують щирим сріблом. Гуркоче грім, а дощ іллє, як з луба.

Алігатор простягся на всю довжину на долівці, вп'явшись очима в межистінок. Це для неї доказ, що гадюка — там. Унизу в стіні великі Щілини, що крізь них можна під поміст хатини потрапити.

Вона не з полохливих, але нещодавно трапився один випадок, який дуже її занепокоїв. Маленького сина її чоловікового брата вкусила гадюка, і той помер. Крім того, вона вже шість місяців нічого не чула про свого чоловіка і турбується ним.

Він був гуртоправ, а згодом оселився тут і взявся до вівчарства — по тому, як вони побралися. Посуха 18... року зруйнувала його. Довелося йому рештки своєї отари продати та й знову перегонити худобу. Він має на думці перевезти свою сім'ю до найближчого міста, коли додому повернеться, а тим часом його брат, що тримає корчму при битій дорозі, навідується до них приблизно раз на місяць і привозить їм харчі. Жінка має ще дві корови, одну конячинку та кілька овець. Чоловіків брат ріже вряди-годи одну з тих овечок, полишає їй м'яса як до потреби, а решту забирає й за тее привозить їй іншу живність.

Вона звикла сама залишатися. Раз якось довелося їй жити отакеньки вісімнадцять місяців. Ще як була вона дівчина, то все у хмарах літала, надхмарні замки будуючи; але всі її дівочі надії й жадання давно вже розвіялись, мов клаптики туману при сонці. Вона знаходить втіху й опочивок, яких так потребує, в "Журналі для молодих леді" — цього їй досить, і — щастя їй боже! — на останні моди милується.

Її чоловік австралієць, і вона також. Людина він безтурботна, а проте яко чоловік — непоганий. Коли б йому гроші, він перевіз би її до міста і влаштував би її там, як принцесу. Вони звикли жити нарізно, принаймні вона звикла. "І чого б то бентежитися", — каже вона. А мо', він забува часами, що він жонатий; та вже, коли поталанить йому свою кишеню напхати, то, як додому вернеться, більшу частину грошиків доконче віддасть їй. Коли перепадала йому, бува, яка копійчина, то кожного разу до міста її возив — та ще й в окремому купе до сання — і в найкращих готелях зупинявся. Він навіть кабрітку їй купив, але їм довелося її продати, як іще дечого багато.

Останні двоє дітлахів народилися в чагарях, на фермі — одне, заки її чоловік п'яного лікаря їй привіз, притяг до неї силоміць. А тим часом вона сама-самісінька

лишалася, — ще й дуже знесилена. Перед тим її була пропасниця. Жінка благала бога прислати їй порятунок. Бог прислав їй Чорну Мері — "найбілішу", тобто найпоряднішу з усіх тубілок на цілу тую місцевість. Певніше, бог прислав їй спершу Короля Джіммі, а той уже прислав їй Чорну Мері. Він простромив свій чорний вид у двері, відразу збагнув, що саме тут коїться, і мовив підбадьорливо:

— Йой, місус, буде й на вашому тижню свято — я зара' приведу мій старий жінка, він там унизу, деś над протічок.

Одне з діток померло їй у той час, як вона тут сама домовала. Дев'ятнадцять миль гнала вона верхи, аби порятунку дістати, а на руках тримала мертву дитину.

Вже, мабуть, до години, а мо', й до двох годин ночі добирається. Вогонь майже згаснув. Алігатор лежить, голову на лапи поклавши, й пасе очима стінку. Він непоказний на вигляд, та ще при світлі добре видко численні старі близни в нього на тілі, що так і не позаростали шерстю. А що вже завзятий собака, то й слів нема, — нічого не боїться! Не бий його, мовляв, у ніс, бо він сам біс. На бичка кидається з таким же запалом, як і на блоху. Він ненавидить усіх інших собак — за винятком тих, що на кенгуру полюють — і вельми не любить друзів та родичів цієї сім'ї. А втім, вони рідко з'являються. Часом він дає ознаку приязності до сторонніх. Він ненавидить гадюк і вже загриз своїми зубами їх чималенько, але ж і його колись укусить гадюка, то й він загине: більшість собак, що полюють на гадюк, гинуть саме так.

Коли-не-коли уродженка чагарів відкладає свою роботу набік, і пильно вдивляється у пільму, та прислухається, та думу гадає. Вона згадує про ті події, що в її власнім житті відбувалися, а більше їй майже ні об чім думати.

Дощ падає на траву, й від того вона ліпше ростиме, і це нагадує жінці, як вона одного разу самісінька з лісовою пожежею боролася, — чоловік-бо її на ту пору деś поїхав. Трава була височенька і дуже суха, і вогонь погрожував усеньке їхнє житло спалити. Вона вбрала старі чоловікові штани і заходилася по полум'ї зеленою гілкою стьобати, аж великі краплі чорного від кіптяви поту повиступали їй на чолі й почали стікати смужечками по її закурених руках. Побачивши свою матір у штанях, Томмі, що героїчно допомагав їй, і на крок не відходячи, дуже звеселився, а вкрай перелякане маленя ревло й репетувало несамовито та кликало свою "мамцю". Вогонь узяв би над нею гору, коли б не четверо сусідів, що нагодилися саме вчасно. Але на тім не окошилося; коли вона простягла руки, щоб свого малюка підхопити, той ізняв галас і почав конвульсійно відбиватися, думаючи, що то не мати, а "чорношкірий"; а тим часом Алігатор, звіряючися більше на чуття дитини, ніж на свій власний інстинкт, люто напав на неї і (старий-бо й недочутливий) не впізнав у запалі голосу своєї господині, тож уп'явся зубами їй у молескінові штани і не відпускав їх, аж поки Томмі стиснув йому шию кульбачним ремінцем. Собака почув себе дуже ніяково, втямивши, що прикро помилився і, як тільки мога, поривався спокутувати свою тяжку провину, метеляючи кошлатим хвостом та вищиряючи зуби, немов перепрошував її, всміхаючись. Ото вже натішилися хлопчаки — то був для них чудовий день; вони все згадували його, і раз у раз гомоніли про нього, й весело сміялися, не забуваючи того дня протягом багатьох

років.

Вона згадує про те, як вона одного разу із повіддю боролася саме тоді, як знов же таки чоловіка її не було вдома. Вона кілька годин простояла під зливою і копала рівчак, щоб урятувати греблю на річці. Але вона не змогла її врятувати. То була така робота, якої навіть уродженка чагарів не здолає повершити. Наступного ранку греблю прорвало, і серце їй також мало не розірвалося, — такий-бо її жаль узяв, як з'явила собі, що ж то її чоловік відчує, коли додому повернеться й побачить, що наслідки довголітньої праці пішли за водою. І тоді вона заплакала.

Вона лікувала від запалення олегні й легенів — давала ліки, кидала кров кільком коровам, що в неї ще полишилися; та й знову заплакала, коли дві її найкращі корови минулись.

До того ж їй довелося воюватися ще й із скаженим бугаєм, що обліг їхній будинок і цілісінський день не хотів звідтам забиратися. Вона сама виливала кулі й палила в нього зі старої шротівниці крізь щілини межі обабочами. Під ранок він пропав. Вона збілувала його й дістала сімнадцять шилінгів та шість пенсів за його шкуру.

Вона воюється також із воронами й орлами, що на її курчат полюють. Ще й своєрідного способу для цієї боротьби добрала. Діти гукають: "Ворони, мамо!", а вона вибігає з хати та й націляється на ворон з деркача, немов з рушниці, ще й вигукує: "Бум!" Ворони хапливо розлітаються; вони хитрі, проте жінка хитріша за них.

Трапляється, що який тутешній чоловік, запиячивши, чи то який зайдисвіт — чистісінський злочинець на вигляд — заблукає сюди часом і нажене їй такого ляку, що хоч богові душу віддавай. Вона, звісно, каже цим непевним особам, що чоловік її та двоє синів десь коло греблі, а мо', у дворі щось роблять, — тії-бо пройдисвіти вельми хитро попервах про господаря запитують.

Допіру тиждень тому якийсь бурлака, — достеменно вішальник з лиця, та й квит, — упевнившись, що в господі немає жадного чоловіка, кинув клумака зі своїм добром на веранду і зажадав поживи. Вона дала йому попоїсти; а тоді він заявив, що наміряється в неї заночувати. Сонце вже було надвечори. Вона витягла дошку з канапи, спустила собаку з ланцюга, і станула перед чужинця, тримаючи дошку в одній руці, а другою — собаку за нашійника. "Забирайся геть!" — сказала вона. Він глянув на неї, глянув на собаку, сказав улесливим голосом: "Добре вже, матінко!" — та й подався. Незламна рішучість залягла у постаті цієї жінки, та й Алігаторові жовті очі люто яріли — крім того, паща цього собаки дуже нагадувала пащу того плазуна, на честь якого його так названо.

Небагато втішного перепадало їй у житті, про що могла б вона зараз ізгадати, сидячи сама душею біля вогню й чатуючи на гадюку. Всі дні для неї однакі; а втім, у неділю, по обіді, вона зодягається якнайкраще, прибирає дітей, причепурює маленя та й шпацірує з ними в чагарях, котячи стежкою стару дитячу колясочку поперед себе. І так вона чинить щонеділі. Вона докладає стільки зусиль, аби сама вона і діти якнайчепурніше виглядали, немов веде їх прогулятися вулицями великого міста. Але ж у чагарях нічого не побачиш — ані хуху ні духу — й душечки живої не стрінеш. Якщо ви

не уродженець тієї місцевості, то можете пройти тамтешньою дорогою хоч із двадцять миль, а все ж не вхопите тропи, — таке-бо все однакове навколо. Ця вічна одноманітність, що розуму позбавляє, ці незліченні миршаві карлуваті дерева, ця монотонність спричинялися до того, що людина прагнула — хоч що вже буде — дременути звідти й чи то поїздом куди глядя помчати, чи то кораблем світ за очі запливти — або й ще далі.

Але ця чагарянка звикла до тутешньої самотини. Як допіру одружилася, то ненавиділа цю місцевість, а зараз почувала б себе чужою деінде.

Вона тішиться, коли її чоловік додому вертається, проте не виливає своїх почуттів і не метушиться. Вона готує йому все ласеньке та добреньке і прибирає дітлахів.

Вона вдоволена з свого життя, — приймає так здається. Вона любить своїх дітей, але не має часу того виявляти. Виглядає так, немов вона ставиться до них суворо. Її оточення не сприяє розвиткові "жіночої" чи то чутливої риси в її вдачі.

Скоро вже, мабуть, на світ благословиться; але годинник там, у хатині, й вона не зна, котра зараз година. Свічка її майже догоріла; вона п забула, що вивелася із свічок. Треба ще дров принести, аби вогонь підживити; і, лишаючи собаку в кухні, вона засовує двері й біжить до дров'яної купи. Дош ущух, — на дворі стало годитися. Вона вхоплює дрючка, смикає за нього, і — хряп! — увесь стіс розвалюється.

Вчора вона порядила якогось бродячого чорношкірого хлопця дрівець їй наносити, а поки він працював, подалася своєї корови шукати, — десь-бо запропала. Ходила вона близько години, а тим часом чорношкірий тубілець не марнував часу. Як вона додому повернулася, то так ізчудувалася, побачивши величезну купу дров побіля кухні, що дала йому ще й жмутик тютюну на додачу та похвалила його за теє, що не лінувався. Він подякував їй та й пішов собі, піднісши голову й гордо випнувши груди. Він був останній представник свого роду і король; але дрова він поскладав так, що стіс був усередині порожній.

Прикро стало жінці, й сльози навернулися їй на очі, коли вона знову до столу сідає. Вона витягає хустинку, щоб тії сльози втерти, але тицяє собі в очі просто пальцями. Хустка в неї не хустка — самі-но дірки позалишалися... Зирк! — аж то її великий палець проліз ув одну дірку, а вказівний у другу.

Це її розсмішило, і сміх її вельми здивував собаку. Жінка має гостре, дуже гостре відчуття всього кумедного; тож коли-не-коли вона бавить чагарян, розповідаючи їм яку історію.

Отак само розважала вона свою тугу й раніше. Одного дня зібралася була "нарюмсатися всмак", як вона казала — а тут раптом де не взялася стара кицька та й почала коло її спідниці тертися і "зарюмсала також". То що ж мала робити — мусила розсміятись.

Скоро вже, мабуть, почне розвиднятися. В хаті дуже душно й гаряче від вогню в коминкові. Алігатор завмер чатуючи й коли-не-коли зиркає на стіну. Нараз він насторочується; він підповзає на кілька цілів ближче до межистінки, й по тілі йому пробігає тремтіння. Шерсть на спині настовбурчується, і войовничий запал спалахує в

його жовтих очах. Вона тямить, що то означає, і кладе руку на ломаку. Внизу, в межистінку, поміж обаполами мається з обох боків здоровецька щілина. Пара манісіньких, злосливих, схожих на дві блискучі намистинки, очиць блиснула в одній шпарі. Гадюка — чорна гадюка — помалу-малу виповзає, приблизно на стопу, і хитає головою — то зводить її вгору, то спускає вниз. Собака лежить — причаїлася, а жінка сидить, мов заворожена. Гадюка виповзає ще на стопу. Жінка підіймає ломаку, і гадюка, немов учувши раптом небезпеку, швидко-прудко просовує голову в шпару по другий бік обаполка і квапиться втягти туди ж таки й свого хвоста. Алігатор стрибає й клацає зубами. Він дає хука, бо його писок надто великий, а гадюка саме внизу прищулилась — у куточку між обаполами та помостом. Собака знову клацає зубами, заледве кінчик гадючого хвоста мелькає в щілині. Ось вона! Собака таки вхопив зубами тую гадюку і витяг її за хвоста цалів на вісімнадцять. Гуп, гуп — загупала жінчина ломака по долівці. Алігатор смикає знову. Гуп, гуп! Алігатор смикає ще раз і витягає з-під обаполка цілу гадюку — чорну гадину, п'ять стіп завдовжки. Голова підводиться, щоб уп'ястися в собаку своїми отруйними зубами, але той уже вхопив ворога за карк і не випускає. Він великий, дужий собака, але прудкий, як тер'єр. Він тріпає гадюкою, немов відомщаючись на ній за прокляття первісного гріха. Старший хлопчик прокидається, хапає свого дрючка і поривається злізти з постелі, але мати завертає його назад, упинивши його немов залізною рукою. Гуп, гуп — спину гадюці в кількох місцях перебито. Гуп, гуп — голову їй подрецькано, а Алігаторового носа обдряпано знову.

Вона підіймає пошматованого гада на кінчик ломаки, тягне його до коминка й кидає в вогонь; по тому підкидає туди дров і дивиться, як гадюка горить. Хлопчик і собака дивляться теж. Вона кладе руку собаці на голову, і лютий, посатанілий вогник поволі згасає в його жовтих очах. Меншенькі діти заспокоюються і незабаром засинають. Хлопець із нечистими, замащеними ногами стоїть який мент у самій сорочці, пильно у вогонь вдивляючись. А тоді зиркає на неї, бачить сльози в її очах і, обхоплюючи її шию руками, скрикує:

— Мамо, я ніколи гуртів не перегонитиму; бодай я крізь землю пішов, коли зроблюся гуртовик!

І вона міцно притискає його до своїх виснажених грудей і цілує; й отакечки сидять вони вкупі, а тим часом на сході понад чагарями займається блідий світанок.